

Excursie OKBN naar Parijs, 14-16 april 2008

Deelnemers:, Michiel Nijhoff, Roman Koot, Wouter De Voogd, Benn Deceuninck, Jantiene van Elk, Marietta Dirker, Erik van Boxtel, Isolde Cael

Voor dit verslag van de excursie van het OKBN naar Parijs, overloop ik eerst het goed gevulde programma en bespreek ik daarna kort enkele thema's die voor mij de excursie domineerden, om te besluiten met de inspiratie die ik opgedaan heb voor mijn eigen werkplek, het Van Gogh Museum.

1. De excursie in vogelvlucht

De Eiffeltoren was het eerste waar een enthousiaste groep op afstevende. Quasi aan de voet daarvan ligt namelijk sinds twee jaar het *Musée du Quai Branly*, waarvan de mediatheek op het programma stond. Tijdens een uitgebreide rondleiding over de verschillende studie- en consultatiezalen van het complex, bleek dat naast het voordeel om alle objecten, boeken en documenten in één gebouw te hebben, ook het nadeel ervaren wordt van een strikte scheiding tussen de tentoongestelde objecten en de informatie. De verrassende, dialogerende opstelling op zaal kon daarentegen een andersoortige museumervaring en nieuwe inzichten bewerkstelligen die bij dezelfde objecten in het heel wetenschappelijke *Musée national des Arts d'Afrique et d'Océanie* helemaal niet ontstonden.

Na de wandeling door dit fonkelnieuw ontworpen museum van Jean Nouvel, konden liefhebbers van stoffige boeken en smalle wenteltrappen hun hartje ophalen in de oude leeszaal en depots van de *Bibliothèque centrale des musées nationaux de France (BCMNF)*. De collectie die nu letterlijk ingebed zit tussen de kamers van de conservatoren in het *Palais du Louvre*, krijgt binnen enkele jaren een nieuw onderkomen in de voormalige zaal van de *Bibliothèque Nationale de France*. Na moeizame jaren van onderhandeling zijn de plannen zo goed als klaar om nagenoeg het volledige boekenbestand op te nemen in een gezamenlijke kunstbibliotheek van het *Institut nationale d'histoire de l'art (INHA)*. Wanneer dit project rond is, zal deze 'site Richelieu', de nieuwe Parijse campus voor kunstgeschiedenis zijn.

De ontvangst in de *Bibliothèque Kandinsky* was zeer hartelijk, mede door de aanwezigheid van een heleboel medewerkers die allen een presentatie voorbereid hadden over hun afdeling. Helaas was er geen tijd genoeg om die rustig te bekijken. De kers op de taart was wel het bezoek aan de lege zalen van het museum om de wisseltentoonstelling van tijdschriften te zien, die de bibliotheek daar heeft kunnen realiseren. Voor ons leek dat een behaald succes, maar er was bij de bibliothecaris enige scepsis over de populariteit ervan bij de museumbezoeker.

Op de derde en laatste dag bezochten we de *Bibliothèque Sainte-Genève*. Henri Labrouste heeft dit ontwerp zorgvuldig uitgedacht. Met schilderijen, zuilen en gesmeed gietijzer, creëerde hij als ingang een virtuele tuin waarin de aardse zorgen en bezwarende gedachten achtergelaten dienen te worden alvorens de tempel der wijsheid, i.e. de leeszaal, te betreden. De verzameling is dan ook encyclopedisch van opzet en wordt vooral gebruikt door universiteitsstudenten die dagelijks in lange rijen staan aan te schuiven voor een studieplek.

Van dit grootse gebouw ging de rit verder naar de grootste bibliotheek van Frankrijk: de *Bibliothèque Nationale de France, site Mitterrand*. Deze overdonderde met haar luxueuze afwerking en met het technische vernuft van de transportkarretjes waarmee de boeken de hele dag het gebouw rond zoemen. Dankbaar wierpen we een blik in de publieke studiezaal en het researchgedeelte zowel als bezoeker als achter de balie. Waarna het harde werk in de depots en sorteercentra duidelijk werd. Als toetje kregen werden enkele bijzondere werken uit de collectie gepresenteerd.

De excursie eindigde zoals ze begon: met uitzicht op de Eiffeltoren. Dit keer vanuit de bibliotheek van de *Cité de l'architecture* waar een erg enthousiaste, jonge ploeg ons opwachtte. Deze gloednieuwe bibliotheek is nog maar 6 maanden open en kampt door haar vrije toegangsbeleid nu al bijna met een tekort aan studieplekken, wat betekent dat ze een erg aantrekkelijke infrastructuur en een goede locatie bezit.

2. Plaats van de bibliotheek in de instelling

Er is een duidelijk verschil tussen zelfstandige bibliotheken en collecties die deel uitmaken van een museum. Vooral bij de laatste is er vaak vanuit de instelling niet genoeg aandacht voor de specifieke eisen van de collectie. Het is daarom herhaaldelijk noodzakelijk gebleken om naast een bibliothecaris ook een conservator aan te stellen als verantwoordelijke voor de bibliotheekcollectie. In de voormalige bibliotheek van het *Musée du Louvre* is men daar reeds naar Amerikaanse voorbeeld erg vroeg op overgegaan. Ook de conservator van het *Quai Branly* benadrukte het belang hiervan. In de *Bibliothèque Kandinsky* bestaat de collectie uit zo'n grote hoeveelheid audiovisuele, handgeschreven of getekende en efemere objecten, naast gedrukt materiaal dat het sowieso als een echte collectie wordt beschouwd. Hun bewaaromstandigheden zijn echter niet optimaal zodat de bibliotheek zich noodgedwongen moet richten op onderzoek en publicaties voor het voortbestaan van de kennis, eerder dan op het conserveren van het bronnenmateriaal. Voor deze bibliotheek is het ook een strijd geweest om haar mooie, volledige, reeksen niet ingebonden tijdschriften tentoon te stellen in de museale ruimtes. Terwijl het in de *BnF* voor zich spreekt dat er elke maand een bijzonder boek in een vitrine getoond wordt als 'le trèsoir du mois' en permanent een *Abécédaire* opgesteld staat als voorproefje voor de aanwezige schatten.

3. Samenwerking

Universiteitbibliotheken hebben het de laatste jaren moeilijk in Frankrijk, terwijl er voor kunstbibliotheken genoeg budget beschikbaar is. Men is er zich van bewust dat dit op elk moment kan veranderen en versterkt daarom zijn positie op twee manieren: door nauwe samenwerking en door in zijn specialisatie zo min mogelijk overlap te hebben met andere instellingen. Zo hebben de 26 leden van de *Réunion des musées nationaux* de *BCMNF* als hoofdbibliotheek die voor hen de acquisitie en de indexering doet. Het *Musée du Louvre* verzamelt daarbij tot de 19de eeuw, de recentere periode wordt gedocumenteerd door het *Musée d'Orsay*, en de *Bibliothèque Kandinsky* richt zich op de modernste kunst. Voor de beginnende studenten die nog niet toegelaten worden tot de gespecialiseerde bibliotheken, heeft de *BnF* een

publieke studiezaal met de basiswerken over kunstgeschiedenis ingericht. De beschikbare studieplekken in nagenoeg elke bezochte bibliotheek in Parijs waren erg begeerd. In Nederland is een dergelijke afstemming van de collecties en samenwerking ook opportuun om de bibliotheekbezoekers te verdelen en zo veel mogelijk gerichte informatie te bieden.

Hoewel de universiteiten zelf niet meer zo erg investeren in afdelingsbibliotheken, hebben ze wel een regeling dat elke universiteit een gespecialiseerde bibliotheek financieel steunt in ruil voor een hoge kwaliteit en specialisatie van die bibliotheek.

4. Digitalisering

Digitalisering neemt een groot deel van het budget en de tijd in beslag bij zowat alle instellingen. Ook hiervoor wordt vaak samengewerkt in de vorm van overkoepelende projecten. Kleinere instellingen, zoals leden van de *RMN*, worden aangemoedigd om contact te leggen met collega's uit de gemeentelijke bibliotheken die vaak al ervaring hebben met digitaliseringprojecten. De vraag naar welk deel van de collectie eerst aangepakt wordt, is niet altijd eenvoudig te beantwoorden. De in aanmerking komende documenten van de *Bibliothèque Kandinsky* bijvoorbeeld, zijn zo talrijk dat er toch gekozen wordt voor de objecten die opgenomen worden in tentoonstellingen of onderzoeksprojecten. Voor hen geldt bovendien dat de hoeveelheid gedigitaliseerd materiaal onvoldoende bekend is bij het publiek. Ook dit aspect mag niet vergeten worden. In deze bibliotheek is de digitalisering daarentegen reeds noodzakelijk omwille van de infrastructuur die niet geschikt is voor langdurige conservatie.

Documenten worden steeds vaker ook reeds in digitale vorm aangeleverd, vooral bij bibliotheken die meer met hedendaagse kunst te maken hebben. De *Cité de l'architecture* biedt daarom ook reeds digitale themadossiers aan in pdf.

Door het wettelijk depot is bij de *BnF* het opslaan van websites een verplichting die een nieuwe uitdaging voorstelt.

5. Bibliotheekeigen

Sommige problemen lijken bij nagenoeg alle bibliotheken aanwezig te zijn. Een heikel punt is bijna overal het combineren van een soepele en werkbare interne uitleen met een publieke dienstverlening. Het is niet eenvoudig beide partijen tevreden te houden. De beste resultaten worden behaald met een overschot aan personeel en afdoende ruimte. Dit is echter vaak het tweede probleem waar bibliothecarissen mee kampen: het gebrek daaraan, gecombineerd met bewaaromstandigheden die vaak nog te wensen overlaten.

Ook blijkt dat in de best geoliede en nieuwe bibliotheek dode hoeken zijn, waardoor boeken niet altijd tijdig bij de aanvrager terechtkomen, ook dit is ondanks de beste techniek en gemotiveerde medewerkers onvermijdelijk. Zelfs de vele controlepunten en het vernuftig transportsysteem van de *BnF* kunnen dit niet verhinderen.

6. Inspiratie

Zoals Martine Poulain van het *INHA* terecht stelde: je leert het meest door een tijdje in een andere bibliotheek mee te draaien. Deze drie dagen hebben volgende inspiratie opgeleverd voor mijn werkzaamheden in de bibliotheek van het Van Gogh Museum.

De bibliotheekcollectie is verre van een statisch geheel. Het is een levende verzameling die snel groeit en op verschillende manieren ingezet kan worden om het onderzoek te ondersteunen, zowel intern als voor het publiek. Een fysieke aanwezigheid in het museumgebouw is daarvoor wenselijk. Zoals bleek uit de makkelijke toegang tot de studiezalen bij het *Quai Branly* en de vele multimediaposten in de zalen, heeft de museumbezoeker baat bij de verdieping die bibliotheek en documentatie bieden bij de objecten. Specifiek hiervoor zou in het VGM eveneens een ruimte welkom zijn, waar de publicaties van de afdeling onderzoek te raadplegen zijn, ter aanvulling van de te koop aangeboden boeken in de museumwinkel.

Ook op zaal zijn er voldoende mogelijkheden om een eenvoudige link te leggen tussen object, bibliotheek en onderzoek. Eén daarvan is om zoals in de *BnF* een vitrine op te stellen met een bijzonder boek van de maand dat een link vormt tussen de presentatie op zaal en de bibliotheek. Aangezien Vincent Van Gogh een gretige lezer was, zijn er legio manieren om hier aandacht aan te besteden op zaal en tegelijkertijd een lijn naar het boekenbezit van het museum te trekken. Met de groeiende mogelijkheden om materiaal digitaal aan te bieden, liggen er bovendien vele wegen open voor de afdeling documentatie om een vaste plaats te krijgen tussen de kunstwerken in het museum.

Isolde Cael
Bibliotheek Van Gogh Museum
e-mail: Cael@vangoghmuseum.nl